

Liman
Kitapları

Çokgezen, Murat, *Homoekonomikus*, Ankara: Liman Kitapları, 3. Baskı, 2016.

MURAT ÇOKGEZEN
3

Liman
Kitapları

3. BASKI

Murat Çokgezen

Homoekonomikus

Hayata, Olaylara, İlişkilere Ekonomik Bakış

ISBN 13: 978-975-251-011-1

Liman Kitapları® / 11

3. Baskı: Haziran 2016; 2. Baskı: Mart 2011; 1. Baskı: Mayıs 2007

© 2016, 2011, 2007 Liberte Yayınları®

Tüm hakları saklıdır. Tamamı veya herhangi bir parçası hiçbir şekilde fotokopiyle veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz ve dağıtılamaz. Bunu yapanlar veya buna teşebbüs edenler hakkında yayınevimiz kanuni takibat yaptırma hakkına sahiptir.

Yayın Yönetmeni: **Hasan Yücel Başdemir**

Sayfa Düzeni: **Liberte Yayınları**

Kapak Tasarımı: **Muhsin Doğan**

Baskı: **Tarcan Matbaası**

Adres: Zübeyde Hanım Mah. Samyeli Sok. No: 15, İskitler, Ankara

Telefon: (312) 384 34 35-36 | Faks: (312) 384 34 37 | Sertifika No: 25744

LiBeRtE
yayıncı grubu

Adres: GMK Bulvarı No: 108/16, 06570 Maltepe, Ankara

Telefon: (312) 230 87 03 | Faks: (312) 230 80 03

E-mail: info@liberte.com.tr | Web: www.liberte.com.tr | Sertifika No: 16438

Liman Kitapları® Liberte Yayın Grubu'nun tescilli bir markasıdır.

Murat Çokgezen

1966'da İstanbul'da doğdu. 1987 yılında İstanbul Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünden mezun oldu. 1996'da Marmara Üniversitesi'nden doktorasını aldı. Hâlen Marmara Üniversitesi İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

Çalışmaları iktisadın girişimcilik, rekabet ve eğitim gibi alanlarında yoğunlaşan Murat Çokgezen'in daha önce Liberte Yayınları'ndan yayınlanmış popüler yazılarını topladığı Bir İktisatçı Gazete Okuyor isimli bir kitabı bulunmaktadır. Popüler alandaki çalışmalarına ek olarak, çeşitli akademik dergilerde ve kitaplarda yayınlanmış çalışmaları da mevcuttur.

İÇİNDEKİLER

Benzincilerin İkilemi.....	18
Kötü Hoca İyi Hocayı Kovar	21
Bankacılık Sistemi Yeniden Yapılırken.....	24
Futbol ve Memleket Meseleleri Üzerine.....	32
Komisyoncular Birer Kanemici mi?.....	35
Ekonomileri Batıranlar Spekülatörler mi?	38
Dostlarla Ne Kadar Görüşmeli?	41
Evlenin Tasarruf Edin	44
Eyvah! Kocam Fuara Gidiyor	47
Sabit Gelirliilerin Refahındaki Gelişmeler: Bir Uyarı.....	50
Herkese Bedava Eğitim, Bedava Sağlık.....	58
Dodi'nin Ölümü ve Mısırlıların Kırsan Ümitleri	65
Bırakınız Girsinler	69
Parayla Saadet Olmaz (mı?)	74
Kutsal Rantlar	80
Yap, Yapabildiğin Kadar!	87
Kurban Bayramı ve Etkinlik	91
Ölüm Bizi Ayırmadan	94

İktisadî Korumacılıktan Kültürel Korumacılığa.....	101
Fırsatçı.....	107
İndirim	110
En Büyük 500 Sanayi Kuruluşu ve Türk Özel Sektörü.....	114
‘Devlet Baba’ Çocuklarını Nasıl Eğitmeli?.....	117
ÖSS, YDS, LGS, KPSS, KPDS, vs.	120
Sosyal Sigorta Reformu.....	124
Vize	127
Profesörler Nasıl Para Kazanmalı?	130
Bob Geldof Afrika’yı Kalkındırabilir mi?	133
Yabancı Damat’a Veto Kime Zarar Verir?	136
Teknolojik İlerleme ve Yeni Girişimci Profili.....	139
İhanet Noktası	142
İşadamı Siyasetçiler	145
Cem Karaca’nın Ardından	148
Japon Özelleştirmesinden Alınacak Dersler	151
Sigorta Sistemi ve Rasyonelite	154
Stand mi, by Pass mı?.....	157
Ben Vergisini Veren bir Vatandaşım.....	161
Yok Olan Türler	164
Özelleştirme: Sonuçlar ve Tartışmalar.....	167

Kızlarım Ayşe ve Ece'ye...

Başlarken....

MİLLETÇE OKUMA ALIŞKANLIĞIMIZIN OLMADIĞI konusunda geniş bir uzlaşma olduğunu düşünüyorum. Bence aynı derecede sorunlu olan ama ihmâl edilen bir milli eksikliğimiz daha var: Yazma alışkanlığımızın olmaması. Eğitimli insanlarımızda bile görüşlerini, duygularını, yaşadıklarını kaleme dökme alışkanlığı oluşmamış. Edebiyatımızda mektup, anı gibi türlerin yeri çok sınırlı. Ülkemizde en gereksiz işlemleri yaptırmak için bile dilekçe alınmasına rağmen çoğumuz doğru düzgün dilekçe yazmayı dahi beceremiyoruz. Asıl işi yazmak olan akademisyenlerimiz bile yayın performansları ile değil muhabbet performanslarıyla efsaneleşiyorlar.

Yukarıda yazdıklarına bakıp sakın benim bir istisna olduğumu düşünmeyin. Benim de yazma ile ilgili ciddi sorunlarım var. Belki çoğu kişiden tek farkım bu konuda içimdeki ‘ben’ ile sürekli kavga içinde olmam. ‘O’ beni sürekli görüşlerimi, yakınmalarımı, duygularımı içimde tutmaktansa dışarı atmamı ve özellikle de yazılı olarak dile getirmemi söylüyor. Beni bu konuda teşvik, tahrik, hatta bazen tehdit ediyor. Bu çalışma, içimdeki ben ile yaptığımız hesaplaşmalarda, tartışmalarda ‘O’nun kazandığı anların ürünü.

Yıllardır görüşlerimi fırsat buldukça yazmaya ve mümkün-

se yayınlatmaya çalışıyorum. Yazdıklarımın bir kısmı muhtemelen ben, gazete veya dergideki ilgili birimin âmiri ve birkaç okuyucu dışında kimsenin ilgisini çekmedi. Bazıları ise, özellikle İnternetin de etkisiyle, binlerce kişiye ulaştı. Hatta bazıları üzerine başka makaleler bile yazıldı. Bu çalışma 1996-2006 yılları arasında çeşitli gazete ve dergilerde yayınlanmış hatta bazıları hiç yayınlanmamış yazılarımın bir derlemesi.

Başlıkta belirtildiği gibi bu derlemedeki makaleler genel olarak ‘hayat’ ile ilgili. Daha doğrusu hayata ekonomi disiplininin araçlarıyla bakma çabası. Yazıların hepsinde, hayata iktisadın sürekli hesap yapan, attığı her adımın getirilerini ve maliyetini karşılaştıran, iktisadî insanı ‘*homoekonomikus*’ açısından bakma çabası var. Aslında *homoekonomikus* iktisatçılar açısından çok eleştirilen bir tipoloji. Eleştirenler, insanların sürekli hesap yapmadığını, bundan yola çıkarak genellemelere gidilemeyeceğini savunuyorlar. Benim gördüğüm kadarıyla bu grubun üç önemli sorunu var. Birincisi, hesap denilince sadece parasal hesabı anlıyorlar. Hesap bu şekilde tanımlanınca gerçekten *Ferrari’sini Satan Bilge* olgusunu açıklamak zorlaşıyor. Ama parasal ve parasal olmayan getirilerin ve maliyetlerin hepsini hesaba katılınca hesaplı davranışın hayatı açıklama kapasitesi artıyor İkincisi, hesap yapıyor olmak illa da başarılı olmak anlamına gelmez. İnsanlar yanlış hesap da yapabilirler. Hepimizin hayatı yanlışlarla doludur ama bu hesap yapmadığımızı değil çok yanlış hesap yaptığımızı gösterir. Üçüncüsü, her bir bireyin kendi hesabında neyi hedeflediğini bilemediğimiz için onu kendi değerlerimize göre yargılamamız bizi yanlış değerlendirmelere götürür ve onun hesap yapmadığını düşünürüz. Sonuçta, katılırsınız ya da katılmazsınız, yazıların tamamında bu bakış açısı hâkim ve bu

anlamda sanırım Türkçede türünün ilk örneği. Ayrıca yazılar bu 'hesap' tartışmanın kendisi kadar sıkıcı değil.

Yukarıda da belirttiğim gibi 'Hayatla' ilgili bir çalışma bu. O yüzden yazıların yayınlandığı on yıl içinde (ve öncesinde) hayatıma girmiş herkesin az ya da çok bir katkısı var bu çalışmada. Annem, babam, eşim, çocuklarım, arkadaşlarım ve ismini sayamayacağım kadar çok insan. Ekonomi ile ilgili bir çalışma bu. Tanıdığım, konuştuğum, dersine katıldığım, kitaplarını okuduğum birçok ekonomistin katkısı var. Sanırım üç tanesinin katkısını özellikle belirtmem gerekir: Mesleğe başlamamdaki katkısı nedeniyle Rona Turanlı, ilgi alanlarımın oluşmasına katkısı nedeniyle Erol Katırcıoğlu, dünya görüşümün oluşmasına katkısı nedeniyle Atilla Yayla. Katkısı olan herkese teşekkürü bir borç bilirim. Tabii ki hatalar sadece bana ait.

Murat Çokgezen

Memleketimden Alışveriş Manzaraları

ALIŞVERİŞ MERKEZLERİNE GİTTİĞİMDE EN HOŞUMA giden şey alışveriş yapmaya çıkmış çiftleri seyretmektir. Genellikle kadınlar hararetle alışveriş arabalarını doldurmaya çalışırken erkekler, mallar arabanın içine girmeden eşlerini durdurmaya çalışırlar. Bu mücadele gerçekten izlenmeye değer bir taktik savaşı şeklinde cereyan eder. Kadınlar dahiyane bir biçimde, aldıkları malın ne kadar gerekli ve ne kadar ucuz olduğunu vurgularlar. Erkekler ise karşı argümanlar geliştirip cüzdanlarını korumaya çalışırlar. Bu yazıda Türk erkeklerine bir savunma taktiği örneği vereceğim (Bizim de insanlığa bir nevi katkımız olsun). Erkeklerle düşen de bu örneği dikkate alarak kendi senaryolarını geliştirmek.

Geçen hafta eşimle büyük alışveriş merkezlerinden birine gitmiştik. Eşimin anlattığına göre orada her şey sudan ucuzdu ve tabii bizim de bir sürü eksikimiz vardı. “Yine başlıyoruz” dedim kendi kendime “acaba bu sefer kendimizi nasıl kurtaracağız?” Ben bunları düşünürken yola koyulmuştuk bile. Alışveriş merkezine vardığımızda yağmur başlamıştı. Hemen dev alışveriş arabalarından birini alıp (Bu alışveriş arabalarını kim tasarlamış bilmiyorum ama kimin için tasarlandığı belli. O kadar büyükler ki, az alışveriş yaptığınızda komplekse ka-

Futbol ve Memleket Meseleleri Üzerine

BU YAZIDA GECEN HAFTA ÜNİVERSİTE KORİDORLARIN-
da şahit olduğum bir hocayla öğrencisi arasındaki diya-
logu aktarmak istiyorum. Başlangıçta istemeden kulak
misafiri olduğum fakat sonradan ilgiyle dinlediğim konuşma-
dan işte aklımda kalanlar:

– Hocam, son yıllarda bazı futbol takımlarımızın yurt dı-
şında aldığı başarılı sonuçlar doğal olarak göğsümüzü kabart-
ıyor. Kazanılan maçlar biz taraftarlar için gurur vesilesiyken
futbolcular gururun yanında yüklü bir miktar para da kaza-
nıyorlar. Maç başına alınan primler milyarlarla ifade ediliyor.
Gözümüz yok, tabii ki alacaklar ama benim kafamı kurcalayan
bir şey var. Takım galip geldiğinde, aynı takım içinde doksan
dakika koşup, takım arkadaşlarına ‘al da at’ dercesine paslar
veren, uzun fulelerle rakip sahaya inip oyununu güzel bir de
golle süsleyen bir futbolcu da, maç suresince saha içinde gezi-
nen bir futbolcu da aynı parayı alıyor. Peki bu durumda eğer
ekonomi derslerinde öğrendiklerimiz doğru ise, insanlar en
az çabayla en çok getiriye sağlamaya çalışıyorlarsa, tüm futbol-
cular saha içinde gezinip para almayı tercih etmeyecekler mi?
Akıl yürütmeyi sürdürürsek, tüm futbolcular sahada gezinip
para almayı düşündüklerinde takım sürekli yenilmeyecek mi?

Komisyoncular Birer Kan Emici mi?

GEÇEN HAFTA YOLDA BİZİM ERBİL'E RASTLADIM, OLdukça dertli görünüyordu. Nedenini sorduğumda haftalardır ev aradığını, ama istediği fiyata istediği nitelikte bir ev bulamadığından yakındı. Bu ev arama isi onu bayağı yormuş olmalıydı, dönüp dolaşıp o konuya geri dönüyorduk. Onu en çok kızdıran emlak komisyoncularının talep ettikleri paraydı. "Bunların hepsi kan emici abi" dedi. "Oturdukları yerden para kazandıkları yetmiyormuş gibi maliyetleri de yükseltiyorlar. Zaten kiralar yüksek bir de bunların komisyonlarını ekleyince hepten anormal rakamlar ortaya çıkıyor. Sömürüyorlar bunlar insanı sömürüyor." Erbil'in yakınmaları bana hiç de yabancı gelmiyordu. Sadece Türkiye'de değil başka ülkelerde de emlak ya da otomobil komisyoncuları için benzer yakınmaları duymuştum. Gerçekten komisyoncular birer kan emici asalak mı? Yoksa, gerçekten ekonomide etkin bir işlevleri mi var? Bu soru muhtemelen bugün yüzlerce kişinin kafasını kurcalıyor.

Aslında bu sorunun cevabı 1937 yılında R. Coase tarafından verilmişti (İnsanların Coase'un cevabını anlaması biraz zaman almış olacak ki, Coase'a 90'li yıllarda Nobel Ekonomi Ödülü'nü verdiler). Coase şu sorunun cevabını aramaktaydı:

Sabit Gelirliilerin Refahındaki Gelişmeler: Bir Uyarı

TÜRKİYE’DE SIRADAN VATANDAŞ EKONOMİNİN GÜN-
lük hay huyundan başını kaldırıp bir türlü uzun dö-
nemli eğilimlerine bakma fırsatı bulamıyor. ‘Fâizler
indi, fâizler çıktı, dolar indi dolar çıktı, borsa indi borsa çıktı
benim için sonuçta ne değişti? Benim refahım yıllar içinde
arttı mı, azaldı mı?’ sorularına bir türlü sıra gelmiyor. Kriter-
sizliğin hüküm sürdüğü profesyonel iktisatçılar cephesinde
ise konu sadece ‘sabit gelirlilerin durumu sürekli kötüleşiyor’
muhabbetiyle geçiştiriliyor. Her türlü olumsuz görüşü gayet
kolaylıkla kabul etme eğiliminde olduğumuz için, çoğu kişi
kerameti kendinden menkul bu önermeyi sorgulama gereği
duymuyor. Kuşkusuz herkesi aynı kefeye koymak yanlış olur.
Konuya samimiyetle eğilen, tezlerini ampirik kanıtlarla des-
teklemeye çalışan iktisatçılar da söz konusu. Bunlar da, verile-
re dayanarak, sabit gelirlilerin refahının yıllar içinde azaldığını
ya da çok az arttığını iddia ediyorlar. Ben de bu yazıda ‘İşçi
Düşmanı’ damgası yemeyi göze alarak aksini iddia edeceğim.
Asıl amacım, refah hesaplamalarına ilişkin bazı konulara kısa
ve çok da teknik olmayan bir giriş yapmak ve bu konuda daha

Herkese Bedava Eğitim, Bedava Sağlık

TÜRKİYE'DE MEVCUT EĞİTİM VE SAĞLIK SİSTEMİ büyük ölçüde kamunun egemenliğinde. Bu hizmetlerin büyük kısmı hem devlet tarafından üretiliyor hem de devlet tarafından finanse ediliyor. Maalesef bu hizmetlerin çoğundan yararlananlar memnun değil. Hastahaneler hastaların kuyruklarda süründüğü (hatta bazen öldüğü) bir işken-cehane. Okullar ise hepten berbat. Orta okullarda ve liselerde öğrenciler 50-60 kişilik sınıflarda eğitim görüyorlar. Ders araç ve gereçleri yetersiz. Öğretim kadrolarının nitelikleri zayıf. Üniversiteler de benzer şekilde. Türkiye'nin bilime katkısı fakirlik sınırında sürünen bazı Asya ve Afrika ülkelerinin bile gerisinde. Hal bu iken, bu alanlarda yapılmak istenen her türlü iyileştirme çabası mevcut sistemin içindeki bu sistemden nasiplenener ve sistemin dışındaki değişimden korkanlar tarafından engelleniyor. Eğitim ve sağlık politikası sloganlara mahkum kalıyor.

Bu yazıda bu konudaki çok dile getirilen fakat çok da haklı olmayan bazı sloganları ele alacağım. Bunların ne derece doğru olduklarını sorgulayacağım. Eğitim ve sağlık sisteminde durum ve sorunlar birbirine çok yakın olduğu için ikisini ayrı ayrı ele almadım. Yazı daha çok eğitim ağırlıklı ama yazıdaki

Kurban Bayramı ve Etkinlik

BİR KURBAN BAYRAMI DAHA KAÇAN KURBANLAR, KENDİni kesen kasaplar, ‘postunu kime vermeli?’ tartışmaları arasında geçip gitti. Kimileri bayram tatilini fırsat bilip tatile, kimileri ise bayramlıklarını giyip el öpmeye gitti. Kurban kesip etini dağıtanların yüreği huzurla, alanların yüreği mutluluk, karnı etle doldu. Müslümanlar sosyal dayanışmanın güzel bir örneğini verdiler. Sembolik olarak hoş gözükse de kurban bayramında kesilen kurbanlarla yapılan sosyal yardımlaşma etkin bir yöntem mi? Yoksa aynı miktar kaynak harcayarak daha etkin bir sosyal adâlet mekanizması kurmak mümkün mü?

Öncelikle doğrudan yapılan sosyal yardım faaliyetlerinin dolaylı olanlara göre daha etkin olduğunu söylemek gerekir. Bu yüzden bir kuruş vergi kaçırmak için bin takla atanlar kurban kesmek için birbirleriyle yarışmaktalar. Meselâ, müşterisine fiş vermemek için her türlü numarayı yapan mahallemizin bakkalı, bayram günü koca bir danaya birkaç milyar saymaktan kaçmamıştı. Çünkü ‘vermek’ dediğimiz şey aslında karşılıksız olmuyor. İnsanlar verdiklerinin karşılığını maddî ya da manevî olarak almak istiyorlar. Bu nedenle verilen bir parça kurban karşılığı, alınan bir teşekkür ya da minnettar bir bakış

İktisadî Korumacılıktan Kültürel Korumacılığa

İKTİSATTA REKABET-KORUMACILIK TARTIŞMASI YÜZYILLARDIR sürüp gitmektedir. Bazıları, toplumları refaha götüren yolun yerli mal ve hizmetleri üretenleri dış ticaret engelleri ile korumaktan geçtiğini düşünürken; aksi görüşü savunanlar korumacılığın toplumsal refahı düşüreceğine, rekabetin ise etkinliği arttırıp hem yerli malları üretenleri hem de toplum refahını daha iyi bir konuma getireceğini iddia ederler. Serbest ticareti savunanlara göre, rekabet ortamı yerli malların üreticilerini sürekli olarak maliyetlerden tasarruf edecek, ürün kalitesini arttıracak yöntemler bulmaya itecektir. Korumacılık ise, dinamizmi ve yenilikleri engelleyecek, zaman içinde rekabet gücünü kaybeden yerli üreticileri daha korkak, daha içine kapanık olmaya itecektir. Bu yüzden yerli üretimi koruyacak olan ‘Korumacılık’ değil ‘Rekabet’ tir. Korumacılık, kaçınılmaz sonu geciktirmekten başka işe yaramayacaktır.

Bu iki yaklaşım arasındaki tartışma yıllardır sürüp gitmektedir. Tarihsel süreçte bazen serbest ticareti savunanların, bazen de korumacılık yanlılarının daha fazla taraftar topladığı görülmektedir. Son yıllarda yaşanan gelişmeler ibrenin serbest ticaret taraftarlarına doğru döndürmüştür. Rekabetin iktisadî refah üzerindeki etkisi konusundaki inancı ne olursa olsun, insanların

sosyal-kültürel olaylarda genellikle korumacılığa daha yakın olduğunu söylemek yanlış olmaz. O yüzden son yıllarda ‘Türkçemizi koruyalım’ temalı görüşler hemen her kesimden büyük ilgi ve onay almakta. Türkçeyi koruma taraftarları Türkçeyi korumak adına çeşitli yasaklamalar, sınırlamalar gündeme getirmektedir. Benzer biçimde bazı Müslümanlar Türkiye’de Hıristiyan grupların propaganda yapmasından rahatsız olmakta, bu faaliyetlerin durdurulması için devletin gerekli önlemleri almasını talep etmektedirler. Acaba İngilizcenin tüm dünyada artan egemenliğine karşı en iyi önlem İngilizce eğitimin engellenmesi veya benzeri sınırlamalar mı? Hıristiyanların Türkiye’deki faaliyetleri yasaklanırsa hepimiz daha iyi birer Müslüman mı olacağız? Ya da daha genel bir ifade ile kendi kültürümüzü (yerli üretimi) korumanın yolu rakip kültürlerle (mallarla) teması engellemekten mi geçiyor? Benim bu sorulara cevabım ‘hayır’. Aksine, yerli kültürümüzü diğer kültürlerle rekabete açmak onun daha uzun yıllarca ayakta kalmasına yardımcı olacaktır.

Türk dili ile ilgili tartışmadan başlayayım. Herkesin kabul etmesi gereken bir gerçek, dünyada tek bir dilin olması birden fazla dilin olmasına göre daha etkin bir çözüm olduğudur. Yani dünyada ne kadar az dil konuşursa farklı dilleri konuşmanın getirdiği tüm maliyetlerden o kadar çok tasarruf etmiş oluruz. Uzun dönemde insanlık, sürekli daha etkin çözümlere doğru yol alıyorsa yıllar için de bazı dillerin ortadan kalkacağını kabul etmek zorundayız. Belki bu dillerin içinde Türkçe de olacak. Aslında hâlihazırda yüzlerce dil yok olmak üzere ve bu durum dünyanın büyük bir kısmının umurunda bile değil. Çünkü bu dillerin kaybolmasından neredeyse kimse zarar görmüyor. İleride Türkçe de bu diller gibi kendiliğinden ortadan kalkarsa pek fazla kişinin umursayacağını sanmıyorum.

Fırsatçı

GEÇTİĞİMİZ HAFTA ÖZELLİKLE BÜYÜK ŞEHİRLERİMİZDE görülen yoğun kar yağışı bir anda gündemin ilk sırasına yerleşti. Aslında fena da olmadı. Televizyonlarımızı ilk açtığımızda cinayet, kapkaç, yolsuzluk haberleri değil, kar haberleri gördük. Bembeyaz kar görüntüleri iç karartan haberlerden çok daha güzeldi. Kar haberleri içinde bir tanesi çok dikkatimi çekti. Karla kaplı TEM yolunda polisler zincir takmamış araçların yola devam etmelerine izin vermiyorlardı. Yolun kenarında duran üç kişi de araçlara –muhtemelen biraz pahalı bir fiyattan– zincir satıyorlardı. Haberciler bu üç kişiyi ‘fırsatçılar’ olarak tanımlamakta, onları birer hırsız, üç kâğıtçı gibi değerlendirmekteydi.

Halbuki bu üç kişi ticarî faaliyette bulunan üç girişimciden başka bir şey değildi. Gerçekten kar yağışının yarattığı fırsatları değerlendiriyorlardı. Zaten girişimcilerin yaptığı piyasadaki kar fırsatlarını değerlendirmekten başka nedir ki? Barınma ihtiyacı çimento, tuğla, inşaat demiri üreticilerine ve bunların satıcılarına, ayrıca müteahhitlere kâr fırsatları yaratır. Yağmur yağarsa şemsiye üreticilerine ve şemsiye satıcılarına kâr fırsatları doğar, bazı girişimciler bunu değerlendirir. Kar yağışı da başkaları için kâr fırsatları yaratır. Kayak merkezlerindeki

İndirim

ADAM SMİTH'İN İKTİSAT DİSİPLİNİNİN İLK ESERİ olarak kabul edilen kitabında 230 yıl önce şöyle yazmaktadır: 'Aynı işi yapan insanlar sıklıkla bir araya gelirler. Bir araya gelmelerinin amacı eğlenmek bile olsa sohbet kamu aleyhine bir kumpas ya da fiyatları yükseltme planlarıyla son bulur'. Geçen yıllarda iş dünyasının bir araya gelip fiyatları yükseltme hevesinde en ufak azalma meydana gelmemiş, hatta artarak sürmüştür. Bu nedenle günümüzde hemen her ülkede, bu tip işbirliklerini önlemek için yapılaş Rekabet Kanunları mevcuttur. Fakat bazıları Rekabet Kanunları'nın bu bağlamda gereksiz olduğunu, iş dünyasının tüketicilere karşı yaptıkları fiyat anlaşmalarının istikrarsız ve kısa süreli olduğunu iddia ederler. Çünkü her zaman anlaşmayı yapanlardan biri bu anlaşmayı bozmanın nimetlerinden yararlanmak ister. Bir kişinin anlaşmayı bozduğunu gören diğerleri de anlaşmayı bozacak ve ortada anlaşma kalmayacaktır.

Hatırlarsanız kredi kartıyla ilk benzin almaya başladığımız dönemde aldığımız benzine ilâve olarak % 1 oranında komisyonu cebimizden ödemek zorunda kalıyorduk. Sonra bazı benzinciler daha fazla müşteri çekmek için, anlaşmayı bozup komisyonu cepten ödemeye başladılar. Bu oyunbozanları

En Büyük 500 Sanayi Kuruluşu ve Türk Özel Sektörü

İSTANBUL SANAYİ ODASI (İSO) 1980'Lİ YILLARDAN BU yana Türkiye'nin en büyük 500 sanayi kuruluşuna ilişkin verileri yayınlıyor. Türkiye gibi veri toplama ve yayınlama geleneğinin olmadığı, iyi işlerin saman alevi gibi birden parlayıp, söndüğü bir ülkede İSO bu işi yaklaşık 30 yıldır aksatmadan, üstelik geliştirerek sürdürüyor.

İSO dergisinin son sayısında 2004 yılına ilişkin en büyük 500 firma verileri yayınlandı. Bu veriler çeşitli yazarlar tarafından farklı yönleriyle değerlendirildi. Ben de bu yıl yayınlanan çalışmayı eski çalışmalardan biriyle karşılaştırmayı düşündüm. Evimde 1986 yılına ilişkin çalışma mevcuttu. Türkiye ekonomisinde yapısal dönüşümün başladığı 1980'li yıllar ile bugünü karşılaştırmanın Türk Özel Sektörünün gelişimine ilişkin önemli ipuçları vereceğini düşünüyordum. Nitekim öyle oldu. Yerim yettiğince dikkatimi çeken bazı noktalara değineceğim.

Geçtiğimiz yaklaşık 20 yıl içinde Türk özel sektörünün ekonomideki etkinliği gözle görülür biçimde artmıştı. 1986 yılında 500 büyük firma içinde kamuya ait olanların sayısı 91 iken (yaklaşık % 18) 2004 yılında bu sayı 18'e düşmüştü (% 3,6). 1986 yılında en büyük 10 sanayi firması içinde sadece

'Devlet Baba' Çocuklarını Nasıl Eğitmeli?

KREDİ KARTLARI İLE İLGİLİ HABERLER OKUYUCUNUN çok ilgisini çekiyor olmalı ki, bu konudaki her türlü haber basında geniş yer buluyor. Geçen hafta Başbakan Yardımcısı'nın yeni hazırlanan kredi kartları ile ilgili yasa taslağına ilişkin beyanatları tüm gazetelerde yer aldı. Ardından BDDK başkanı aynı konuda bir açıklamada bulundu. Bu da Türk basınında yoğun ilgi gördü.

Sanırım hemen herkes kredi kartı konusundaki tartışmalara âşına. Özetle, birçok kişi kredi kartı ile yaptıkları hesapsız harcamalarını ödeyemiyor ve hem maddî hem de manevî olarak zor duruma düşüyor. Bu durumda gerek hükümet, gerekse düzenleme kurumları bir şeyler yapma ihtiyacı duyuyorlar. Yapılması düşünülen şeylerin arkasında temelde şu mantık var: 1) Bankalar kime kart vereceklerini bilemiyorlar. Önüne gelene kart veriyorlar. Onlara kime ve nasıl kredi verileceğini öğretmek lâzım. 2) Kart sâhipleri de parayı nasıl harcayacaklarını bilmiyorlar. Onların da harcamalarını kısıtlamak ve parayı nasıl harcayacaklarını öğretmek lâzım. Aslında tipik bir müdahaleci babanın, savruk ve işbilmez çocuklarına verdiği tepki. Uyarı, sınırlama ve belki ileride dayak.

Bana kalırsa bankalar bu kadar batığı zaten göze almışlardı.

ÖSS, YDS, LGS, KPSS, KPDS, vs.

BİR VESİLE İLE YUKARIDAKİ SINAVLARDAN BİRİNE MUHATAP olmamış bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı var mı bilmiyorum. Kendimiz, çocuklarımız ya da yakınlarımızdan biri mutlaka bu sınavların sonuçlarından olumlu ya da olumsuz yönde etkilenmiştir. İş hayatındaki artan rekabete paralel olarak da olumsuz etkilenenlerin sayısı giderek artmaktadır. Artan hayâl kırıklıkları beraberinde toplumsal tepkileri getirmektedir.

Geçtiğimiz günlerde hem üniversitelere hem de hem de liselere giriş sınavlarının sonuçları belli oldu. Yine her zaman ki gibi sınavlara girenlerin önemli bir çoğunluğu başarılı olmadı. Hemen akabinde bir kısım uzmanlar ya da politikacılar çıkıp sınav sistemini eleştirmeye başladılar. Yapılan en klasik eleştiri insan hayatının 3 saatlik bir sınava bağlanmasının yanlışlığıydı. Bu görüşü savunanlar üniversite sayısının arttırılmasını, sınavların kaldırılmasını savunmaktaydı. Lise düzeyinde sınavlara giren çocuklar için yapılan en klasik eleştiri ise ‘o yaştaki çocukların birer yarış atı gibi yetiştirilmesi’ şeklinde dile getiriliyordu. Eleştirilerin ortak noktası sınav sistemine bir alternatif getirememesi; önerilerin ya uygulanmasının mümkün olmaması ya da sonucu değiştirmemesiydi.

Japon Özelleştirmesinden Alınacak Dersler

ÖZELLEŞTİRME SİYASÎ İKTİDARLAR İÇİN RİSKLİ KARARlardan biridir. Çünkü kısa vâdede birçok kişinin menfaatine aykırı olduğu için yoğun tepkiler alır. Geçtiğimiz Ağustos ayında Japonya'da posta idaresinin (Japan Post) özelleştirilmesi gündeme damgasını vurmuştu. Başbakan Koizumi Posta İdaresini özelleştirmeye kararlıydı. Posta İdaresi deyip geçmemek lâzım, Japan Post 400 bin çalışanı olan (bu Japonya'da kamu çalışanlarının 1/3'üne karşılık geliyor), bankacılık ve sigortacılık hizmetleri ile 3,3 trilyon doları kontrol eden bir kamu kuruluşu.

Japan Post'un özelleştirilmesi 2003 yılında duyuruldu. Hükümet şirketi dörde bölüp (posta, bankacılık, sigortacılık, postaneler) özelleştireceğini ilân etti. Başbakan bu özelleştirmenin en büyük destekçisi iken, özelleştirme meclisteki partilerin ciddi muhalefeti ile karşılaştı. Özelleştirme karşıtları özelleştirme ile birçok postanenin kapanacağını, çalışanların işlerini kaybedeceğini savunuyorlardı. Özelleştirme savunucuları ise, özelleştirme ile İdarenin kontrol ettiği fonların daha etkin kullanılabileceğini, bunun da Japonya'nın 1990'ların başından beri içinde bulunduğu resesyondan çıkmasına yardım edeceğini düşünüyorlardı. Özelleştirme gelirleri bütçe açıklarının ve iç borçların dizginlen-

mesinin de bir yolu olarak görülyordu. Ayrıca, her kamu kuruluşu gibi Posta İdaresi de yolsuzluk söylentileri içinde yüzüyordu.

Başbakan Koizumi ekonomide reform vaadiyle iktidara gelmişti. Bu yüzden Posta İdaresinin özelleştirilmesinin kendisi için sembolik bir önemi de vardı. Özelleştirme ile ilgili kanun parlamentoya gönderilmeden önce kendi partisine eğer kanun kabul edilmezse seçime gideceğini ilân etti. Mecliste kanun 18 kişilik bir farkla reddedilince Koizumi dediğini yaptı ve ülkeyi erken seçime götürme kararı aldı. Seçim bir anlamada bu konuda vatandaş ne istiyor sorusunun cevabı verecekti. 11 Eylül tarihinde yapılan seçimlerde Japon halkı Koizumi'ye (özelleştirmeye) açık bir destek verdi ve Koizumi reform için gerekli çoğunluğu alarak tekrar başbakan oldu. Yeni hükümetin kurulması ile yeniden meclise getirilen yasa tasarısı hem üst mecliste hem de alt mecliste kabul edildi.

Japonya refah olarak Türkiye'nin çok ilerisinde olmasına rağmen ekonomi siyaset ilişkileri açısından Türkiye'ye benzeyen birçok yönü var. Populizm ve adam kayırmacılık Japonya'da da uzun bir geçmişe sâhip. Ülkenin son 15 yıldır içinde bulunduğu olumsuz ekonomik koşullar bazı radikal adımların atılmasını kaçınılmaz hâle getirdi. Mevcut hükümet bu adımları atacak kararlılığa sâhip gözüküyor. Japan Post'un özelleştirmesinde önemli bir sınav verdiler ancak bu her şey hâlloldu anlamına gelmiyor. Önlerinde âcil çözüm bekleyen bir de sosyal güvenlik sistemi ve mâli disiplin sorunları var. Koizumi'nin aynı kararlılığı bu sorunların çözümünde de gösterip gösteremeyeceğini zaman içinde izleyip göreceğiz.

Japonya'da olan bitene bakıp kendimiz için de dersler çıkartmamız gereken noktalar var. Birincisi siyasî karar-

Özelleştirme: Sonuçlar ve Tartışmalar

ÖZELLEŞTİRME KAVRAMINI İLK DEFA 1980'Lİ YILLARIN başında, o dönem başbakan olan Turgut Özal'dan duymuştum. Gerçi konuşulan tam olarak bir özelleştirme değil, Boğaz Köprüsü gelirlerine endeksli iç borçlanma senetlerinin çıkartılması ile ilgiliydi. Ancak tartışma, muhalefetin çarpıtmasıyla, kamuoyunda 'Boğaz Köprüsü'nün satılması' şeklinde ele alınmaktaydı. Özal, 'satarım', muhalifler 'sattırmam' diye diretiyorlardı.

Daha sonra Anavatan Partisi iktidarında özelleştirme gerçek anlamında da gündeme geldi. Özelleştirme takip eden tüm hükümetlerin programında yer aldı. Bu nedenle üzerine çok tartışmalar yapıldı, çok şeyler yazıldı. Yirmi yıllık bu zaman diliminde birçok kuruluşun özelleştirmesi de gerçekleşti. Ancak yapılanlar ile tartışmalar yan yana konsa tartışmaların kapsamının yapılan özelleştirmeden birkaç kat daha büyük olduğu görülecektir. Hatta son zamanlarda özelleştirme, enflasyon, kriz, iç ve dış borçlar tartışmalarının arasından sıyrılıp gündeme bile gelememekteydi. 2005 yılında herkesi şaşkırtan gelişmeler yaşandı. Yılan hikâyesine dönen ve Mümtaz Soysal'ın direnişi ile özdeşleşen Türk Telekom'un, rüşvetleriyle ünlenmiş araç muayene istasyonlarının, birkaç defa alınıp sa-

tilan Tüpraş'ın, olaylı alıcılarıyla Galata Limanı'nın satılması gibi maddî ya da sembolik değeri yüksek özelleştirmelerin ardından özelleştirme iyi ve kötü yönleriyle yeniden gündemde ilk sıralardaki yerini aldı. Fakat son tartışmalar gösteriyor ki, uzun zaman gündemden düşmenin etkisiyle olsa gerek, herkes özelleştirme tartışmalarını unutmuş ya da siyasî iktidarlar bunu iyi anlatamamışlar. 1990'ların başında kapitalist sisteme geçen ülkeler bile özelleştirmede bizden daha fazla yol kat etmiş, biz ise hâlâ çeyrek asır öncesinin tartışmalarını yapıyoruz. Okumakta olduğunuz yazı özelleştirme bilgilerimizi tâzeleme amacıyla kaleme alındı. Çeşitli kısıtlar nedeniyle gözden kaçırılan noktalar olabilir; ancak gündemdeki tartışmaların yarattığı soru işaretlerinin giderilmesine özen gösterildi.

Nerden çıktı bu KİT'ler?

Ekonomide devletin kendine ait işletmeler kurmasının ya da devralmasının birkaç sebebi var. Birincisi, 20. Yüzyıl başlarında Türkiye gibi bir ülkede, örneğin demir çelik fabrikası gibi bir tesisi kuracak sermaye özel sektörde yoktu. Bu nedenle zamanın yöneticileri bu işi devletin yapması gerektiğini düşündüler. İkincisi, işletme teknolojisinin ekonomik açıdan tekeli daha ekonomik kıldığı alanlarda (elektrik, su dağıtımı, kanalizasyon vs.) özel sektörün konumunu tüketiciler aleyhine kullanacağı, bu nedenle işletmenin devlet tarafından yerine getirilmesinin daha uygun olduğu görüşü tüm dünyada genel kabul görmekteydi. Üçüncüsü, bazıları devlet işletmeciliğinin genel olarak daha iyi ekonomik performansa yol açtığına inanıyorlardı. Bunda Sovyet propagandasının özellikle Batılı aydınlar üzerinde etkili olmasının rolü büyüktü.

Yaygın inancın aksine, piyasa ekonomisi ideolojisi Türki-

Eko-nomi

RİCHARD L. STROUP

Çeviren: Ahmet Uzun

Çevrenin korunması konusunda heyecan duyulduğu bir gerçektir ancak bunda başarılı olmak başka bir şeydir. Çevreyi korumak adına birçok kanun çıkarılmaktadır ama kanunlar bizatihi çevreyi koruyamaz veya kirliliği temizleyemezler. Kanunlar niyet ettikleri bu işi yapmaktan ziyade bunu yapma hedefiyle kurulmuş geniş bürokrasiler yaratarak büyük miktarlarda kaynak israfına sebep olurlar.

Bu kitap bir paradoksa odaklanmakta, çevreyi koruma niyetleriyle yapılan kanunlar işe yaramadığı halde kapitalist Batı ülkelerinin, çevresel anlamda, nasıl daha başarılı olabildiğini açıklamaya çalışmaktadır.

“Çevre” nize daha farklı bakmanızda size rehberlik sunacak olan Eko-nomi özel mülkiyet, piyasa süreci ve çevre ilişkisi hakkında iyi bir giriş vaat ediyor.

148 Sayfa / 13x19 cm / 1. Baskı, Kasım 2014 / 978-975-6201-91-6 / ₺ 14

 facebook.com/liberte.yayinlari

 twitter.com/#!/liberteyayinevi

 pinterest.com/liberteyayinevi

 goodreads: liberteyayinrubu

LiBeRtE
yayinrubu

Özgür Toplumun Temelleri

EAMONN BUTLER

Çeviren: *Hakan Şahin*

Bu kitap, birey özgürlüğünün korunması ve genişletilmesi için gerekli olan kurum ve politikalara bir giriş yapar. Yazar, özgür bir toplumu tanımamızı sağlayacak olan temel ilkeleri hem öğretici hem de düşündürücü şekilde ortaya koyar. Kitabın ana temaları şunlar:

- Fakirliğin giderilmesi ve hayat standartlarının geliştirilmesi için sınırlı devlet, hukukun üstünlüğü, özel mülkiyet ve serbest ticaret ana öncüllerdir.
- Sağlam bir özgürlük sistemi olan toplumlar vakıf, dernek ve işbirliği ağları yoluyla sosyal ilişkileri güçlendirirken ekonomik gelişmeyi de artırır.
- Özgürlük, refahın olmadığı yerlerde insanların yeteneklerini ve icat etme isteklerini artırarak toplumların gelişmesini sağlar.
- Eşitlik ve güvenliği artırmak için yapılan devlet müdahaleleri, başarısızlıkla sonuçlanır; bireyler üzerindeki baskıyı artırarak önce yolsuzluğa, sonra da refahın düşmesine yol açar.
- Özgür bir toplumda, özgür olmayan toplumdaki elitlerin yaptığı gibi başkaları istismar edilerek zengin olunmaz; zenginlik, gönüllü faaliyetlere ve diğer insanlara yaptığınız hizmetlere bağlı olur.
- Özgür toplumdaki ekonomik dinamizmden en çok yoksullar yararlanır. Piyasa dinamizmi, insanları ekonomik açıdan daha eşit hale getirir.
- Uluslararası ticaret, müteşebbislere yeni piyasa fırsatları sunar; tekelleri kırar ve ürünlerin daha iyi fiyatlarla satılmasını sağlar.
- Ticari, turistik ve teknolojik iletişim, baskıcı ülkelerin yolsuzluk ve özgürlük ihlallerini saklamalarını zorlaştırır; yeni fikirlerin toplumlar arasında yayılmasına katkı yapar.

205 Sayfa / 13x19 cm / 1. Baskı, Haziran 2016 / 978-605-9823-09-8 / ₺ 15

facebook.com/liberte.yayinlari

twitter.com/#!/liberteyayinevi

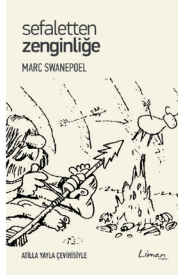

pinterest.com/liberteyayinevi

[goodreads: liberteyayin grubu](https://goodreads.com/liberteyayin grubu)

LiBERTE
yayin grubu

Sefaletten Zenginliğe

MARC SWANEPOEL

Çeviren: Atilla Yayla

"Zenginlik yaratılması bütün toplumlar için geçerli çok önemli genel ilkelere dayanır. Bu ilkeler insan davranışının bir sonucu olarak ve fakat insanlar tarafından bilinçli ve amaçlı olarak tasarlanmadan varlık alanına girmiştir. Evrilerек bugüne kadar gelmiş ve hiç kimse tarafından icat edilmemiştir."

Bu, küçük bir kitap için çok iddialı bir tez gibi görünmesinin yanında sosyal hayatının evrimi konusunda liberal tezlerden uzak kalmışlar için de bir o kadar şaşırtıcıdır.

Ama, önce kendi kendinize sonra etraftaki insanlara bir sorun: İnsanlar açlığı mı yoksa tokluğu mu, zenginliği mi yoksa fakirliği mi tercih ederler? Bütün insanların tokluk ve zenginliği açlık ve yoksulluğa tercih etmesine rağmen neden bazı toplumlar müthiş zengin ve bazıları akıl almayacak kadar fakir? Zenginliğin sihirli ve ancak çok az sayıda insanın keşfine açık bir yolu mu var? Yoksa zenginlik belirli değer ve kurumlarla ilgili ve bu değer ve bu kurumlar tüm insanlığın ortak malı mı? Sefaletten Zenginliğe medeniyetimizin, refahın ve barışın büyük, fakat basit; sabır ve itina gerektiren, fakat her toplumun takip edebileceği yolunu laf kalabalığı, demagoji ve slogan çığırkanlığı yapmadan açıklıyor.

141 Sayfa / 11x16 cm / 6. Baskı, Şubat 2015 / 978-975-251-013-5 / ₺9

 facebook.com/liberte.yayinlari

 twitter.com/#!/liberteyayinevi

 pinterest.com/liberteyayinevi

 goodreads: liberteyayingrubu

LiBeRtE
yayingrubu

Her Şeyin Bedeli

RUSSELL D. ROBERTS

Çeviren: *Mustafa Acar*

Kapitalizm gerçekten ajite edildiği kadar vahşi mi, yoksa piyasanın kendiliğinden doğan düzeninde her hareketin bir mantığı ve gerekliliği mi var?

Bu kitap F. A. Hayek'ten ilhamla piyasanın kendiliğinden doğan düzenini günlük hayattan örnekler sunarak somut halde okuyucuya aktarıyor. Hayatta her insanın karşılaşılabileceği gerçeklikte kurgulanmış olaylar ve piyasada faaliyet gösteren firmaların bireylerin aleyhine gibi görünen uygulamalarının aslında nasıl olumlu sonuçlar doğurduğu ve bunun "kendiliğinden doğan düzen" teorisinin temelini oluşturduğu, romanda eğlenceli bir şekilde açıklanıyor.

"Kimse bir kurşun kalem yapamaz. Bu hakikat, dikkat çekici biçimde öğretici ve romantik olan bu romanın özüdür. Eğer Russell Roberts'ın Her Şeyin Bedeli kitabını okursanız dünyanın tazelandığını göreceksiniz."

George Will, Newsweek

"Ekonomiyi kurgu yoluyla öğretmek için dünyada bugüne kadarki en iyi girişim."

Tyler Cowen, Marjinal Devrim (marginalrevolution.com)

"Her Şeyin Bedeli, içinde yaşadığımız hayret verici iktisadi dünyaya ışık tutmaktadır. Bu kitap hayatınızı değiştirebilir. Bu kitap size, hepimizin etrafında her gün gerçekleşen mucizelere karşı merak hissini verecek."

Paul Romer, Stanford Üniversitesi

361 sayfa / 11x16 cm / 1. Baskı, Ekim 2014 / 978-975-251-022-7 / ₺14

facebook.com/liberteyayinlari

twitter.com/#!/liberteyayinevi

pinterest.com/liberteyayinevi

goodreads: liberteyayingrubu

LiBeRTE
liberte yayinlari

Özgürlüğün Kitaplığı İnternette...

www.liberte.com.tr

